

1874 vstajo v Bologni. Ta neuspeh mu je naznanjal, da po propadu pariške komune v množicah ni več kaj prida revolucionarne vne-me.

Vsa ta razočaranja je prenašal dokaj potrpežljivo, kot mnogo bolj žalosten, pa ne veliko bolj moder mož. Telesnim tegobam so se pridružile gmotne težave — ker si je pač neodgovorno sposojal denar in ga neodgovorno trošil. V edino uteho mu je bilo, da je našla njegova anarhistična doktrina veliko privrženecv vsaj v latinskih deželah. Leta 1872 je v Zürichu celo ustanovil slovansko sekcijo anarhistične internacionale. V Rusiji so ga v šestdesetih in sedemdesetih letih prištevali k skrajni levici. Zadnja leta življenja je preživljal v Locarnu; bila so nedvomno huda, vendar niti zdaj ni bil brez prijateljev in obiskovalcev. Med njimi je bilo vedno nekaj Rusov, Poljakov in Srbov, ker ni nikoli zgubil in tudi ni maral zgubiti nekdanjih slovanskih simpatij. Umril je 1. julija leta 1876 v Bernu.

BESEDA TUJIH AVTORJEV

STRUKTURALIZEM IN STRUKTURA Z VIDIKA LITERARNE VEDE

Hugo Friedrich

Hugo Friedrich (rojen leta 1904 v Karlsruheu) je eno vodečih imen nemške literarne vede. V svojem delu združuje različna področja od germanistike in romanistike do primerjalne literarne zgodovine in književne teorije, o čemer pričajo naslovi spisov Descartes in francoski duh (1937), Trije klasiki francoskega romana: Stendhal, Balzac, Flaubert (1939), Metafizika prava v Božanski komediji (1941), Montaigne (1949) ali pa Tuji Calderón (1955). Evropski odmev je dosegel s knjigo Die Struktur der modernen Lyrik (Struktura moderne lirike, 1956), kjer je z interpretacijo evropskega pesništva od Baudelaira do pesnikov 20. stoletja poskušal odgovoriti na temeljna vprašanja o moderni liriki.

Friedrichov esej o strukturalizmu in strukturi s stališča literarne vede je kritično polemičen prispevek k splošni evropski razpravi o pomenu strukturalizma za analizo besedne umetnosti. Prvič je bil objavljen leta 1967.

Ali jezikoslovni strukturalizem lahko prenašamo na literarno vedo in ali obstajajo vsaj stičišča med obema disciplinama, takó da bi se zmogli medsebojno podpirati? V minulih letih so to vprašanje večkrat zastavljali, nekajkrat so mu tudi pritrjevali. Opozarja na zahtevo, da je treba jezikoslovno in literarno vedo kolikor mogoče znova približati, potem ko sta se v prvih desetletjih našega stoletja metodično razvijali vsaka posebej in tega razvoja niso mogli zadržati niti veliki raziskovavci, ki so še obe disciplini obvladovali v eni sami osebi. Po določenih izjavah, da, dejanjih, je danes videti, kakor da med imenovanima disciplinama ne bi živelo le načelno metodično prilagajanje, marveč da bi se le-to moralo dogajati pod vodstvom lingvističnega strukturalizma. Leta 1949 je A. Stender-Petersen pisal, da je iz navzočnosti dobro utemeljene jezikoslovne strukturalistike mogoče izva-

jati pravico do strukturalistike literarne vede, ker da je literatura tudi jezik (*XIII*, str. 279). L. Doležel je 1965 dejal: »Strukturalna lingvistika v svojih najbolje izdelanih sistemih obsega teorijo pesniškega jezika«, tega pa tik za tem imenuje »najbolj zapleten jezikovni pojav« (*VI*, str. 275).

Tu se literarnemu zgodovinarju morajo zbuditi pomisleki. Sicer označitev »strukturalizem« temelji na enakem izrazu »struktura«, ki ga uporabljamo v vedno večjem obsegu tudi literarna veda. Vendar ima ta izraz v vsaki disciplini drugačen pomen in uporabnost. Zavaljo tega ne sme zbujati varljivosti, da jezikoslovje in literarna veda delujeta na enakih tleh in v enaki smeri. Prav takó imamo opraviti z dvema različnima funkcijskima načinoma jezika.

Od F. de Saussura izvira — dasi ga sam še ni takó poimenoval — strukturalizem je nastal iz odpora proti čisto zgodovinskemu pojmovanju jezika pa tudi protij njegovemu razkroju v izolirane elemente (*XI*, *passim*). Protizgodovinski način mišljenja se je sicer znova omilil, bilo je celo mogoče razlagati npr. glasovno menjavo kakšnega jezika iz fonetičnega celotnega sistema jezika, torej notranje jezikovno (Weinrich, *XVII*, pos. str. 5; prim. Baldinger, *I*, str. 534 do 541). Kljub temu pa vodilno načelo ni zgodovinsko, pač pa formalistično in je mnogo bliže sinhroničnemu vidiku kot diahroničnemu. Za strukturalizem je jezik determiniran sistem enot in njihovih relacij kot tudi kombinacij. Enote (fonemi, morfemi, leksemi, sintagme . . .) lahko spoznamo, njihove realacije in kombinacije pa so navzlic njegovemu visokemu številu omejene, zato jih lahko preračunamo, prav takó tudi tiste relacije in kombinacije, ki se v jeziku ne morejo pojaviti ali se niso pojavile. »Jezikovna realiteta zadobiva nasproti svoji strukturi vlogo dokazane variante« (P. Hartmann, *IV*, str. 4). Posamezna dejstva kakega jezika se pojavljajo kot posebni primeri nadrejene celote, ki s svoje strani ne sestoji iz vsote drug poleg drugega ležečih delov, temveč je entelehija, ki svoje člene od začetka postavlja v vzajemna razmerja.

Pri vsem tem jezik pojmujejo kot na razpolago stoječi instrument z golo posredniško funkcijo, toda tudi z zaprtostjo modela, ki ne pozna nobene naključnosti. Zavaljo tega je cilj strukturalistov spoznati jezikovne pojave v njihovi nujni povezanosti, ki nastopa v obliki obojestranske odvisnosti pojavov. Medtem ko posvečajo veliko pozornost fonološkim, morfološkim in sintagmatskim razmerjem jezika, stopa njegovo semantično bogastvo le omejeno v vidno polje, namreč tam, kjer je semantično razmerje mogoče razumeti kot posledico ali vzrok pomensko razločajočih elementov. Pomenska menjava ostaja toliko kot popolnoma zunaj upoštevanja, tako kot vse to, kar se od W. v. Humboldta imenuje »notranja oblika«. To, da je zgodovina kakega jezika tudi zgodovina razlage sveta, strukturalizem ne zadeva, ker tega dejstva z njegovimi metodami in zastavitvami ciljev ni mogoče zajeti. Naposled je v zvezi s povsem nezgodovinskim opazovanjem strukturalizma, da ostaja nezaupljiv do vsega, česar formalno ni v jeziku, kar mu torej ni imanentno. Od tod posmeh, ki ga je moč slišati od nedavnaj, njegovemu »kompleksu imanence« (Heger, *V*, str. 212).

K neutajljivim uspehom strukturalizma sodi nova formalna tipologija posameznih jezikov, kot tudi vpogled v avtonomno, individuum presegajočo, vendar vodečo naravo jezika kot sistema znakov, ki razločujejo pomen. Seveda so te uspehe — vsaj za zdaj — dosegli z velikansko terminološko preobremenitvijo, temu tako pogostnemu simptomu znanosti, ki ji ni popol-

noma prijetno, da je postala moda. Terminološki register primerjajmo pri A. Martinetu (*VIII*, str. 221 ff). Včasih se tudi hoče zazdeti, da je v množici izrazov bila sestavljena aparatúra, ki bi se rada zagnala in išče primernih objektov, takšnih, ki bi jih po P. Hartmannu bilo »mogoče strukturirati« (IV, posebno str. 18). Stavek ameriškega izvedenca za informacije M. Taubeja je vreden premisleka: »Dejstvo, da rezultat neke abstrakcije iz konkretnega procesa dopuščamo za edino realiteto, je osnovna zmeta formalizma in eden izmed najbolj razširjenih modernih znanstvenih krivih naukov« (Der Mythos der Denkmaschine. Kritische Betrachtungen zur Kybernetik, Reinbek, 1967, str. 112).

Razloček med strukturalizmom in literarno vedo se pokaže takoj v vsakokratnem približevanju k besedilu. Za strukturalista je tekst zanimiv zgolj toliko, kolikor je jezik, t. j. sistem, ki ga je mogoče predstaviti v čim bolj ostrih, čim bolj matematičnih obrazcih. Nasprotno pa se zanimanje literarnega zgodovinarja usmerja k tekstu, kolikor je komponirana in enkratna miselna tvorba, ki jo velja razumeti. Literarni teksti samo deloma dovoljujejo strukturalistu zaželeno možno formaliziranje. Kajti središče takšnih tekstov je vsebinske narave in poteki gibanja njihovih vsebin kot tudi njihove jezikovne dinamike so variabilni. »Pri miselnih tvorbah pa komplikacija oblik ni mehanično-sumirajoča, marveč je utemeljena v hierarhiji funkcij, ki jih je Husserl označil kot ‚fundiranje‘« (Lohmann, VII, str. 125). V literarnem jeziku ne raziskujemo tega, kar ga povezuje z navadnim jezikom, temveč tisto, kar ga postavlja nad njega. Kajti literatura s svojim najvišjim pojavom, poezijo, lahko — po Schellingovih besedah — nastaja s pomočjo »ločevanja govora od totalnosti jezika« (Filozofija umetnosti, str. 279). Umetniška kvaliteta teksta, bodisi da jo spoznamo takoj na začetku ali šele med analizo, utemeljuje stopnjo intenzivnosti analize — tekst torej potrebujemo zgolj kot dokaz za izmenjavo snovi in idej, ki pripravlja visoko kvaliteto.

Tip in obseg ločevanja literarnega od smotrno komunikativnega jezika sta vsakokrat individualna oziroma, kot je še mogoče povedati, literarni tekst v jezikovni umetnosti in njenih zvrsteh individualizira tako ali tako pričakovano ločitev. Strukturalizem, ki razmišlja o splošnem in anonimnem, ne zmore doseči te individualne zgotovitve. V najboljšem primeru jo lahko samo imenuje: »okazionalna individualna struktura« (tako P. Hartmann, IV, str. 3). Gotovo je moč spoznati poglobljevno razliko med literaturo in navadnim jezikom. Odkrivanje te mnogovrstne razlike, kateremu se pridružuje razlika nasproti drugim jezikom duha (v umetnostih, v znanostih itd.), je celo ena izmed glavnih nalog literarne vede. Toda pri tem bomo izhajali brez sistematizirajočega postopka, ki vprašuje po determinacijah. Rečeno je že bilo, da v literaturi prevladuje enkratno, vendar pogosto kombinirano z »rekurentnimi motivi in temi« (P. Hartmann, IV, str. 3). Toda tudi »rekurentni motivi in temi« niso absolutne konstante, četudi se ponavljajo skozi stoletja; v vsaki epohi in v vsakem kontekstu zadobivajo miselno spremljajočo mestno vrednost in s tem onemogočajo sistematično-generalno, nezdovinsko mišljeno izpoved o literaturi. Njena bistvena znamenja je v posameznih pojavih mogoče razbrati z znatno večjo zanesljivostjo kot v konstruiranem modelu, posebno ker je razmerje med enkratnim in konstantnim različno od primera do primera.

Bistvena določila tega, kaj je literatura, se dozdevno sicer ponujajo. O eni izmed njih bi bilo moč razpravljati ob zglednem primeru slavčka: etologi so spoznali, da ihteče slavčkovo petje ne seže dlje iz zamejenega gozdnega območja; nasproti temu velja, da slavčkova pesem tudi današnjemu liriku odpira duševno dimenzijo ali — bolj tradicionalno — blaži ljubezensko bolečino; bil bi torej specifikum literature, tukaj lirike, da se odpoveduje resničnemu dejanskemu stanju in se drži arhaične stopnje naravnih odnosov. Toda to je bilo drugače že v ornitološko nepojasnjenih časih: pesmi o slavcu so lahko nastajale zavoljo epideiktčne vaje. Tako se vsakokrat bodisi pri lirskih, polnih duha, ali stilnih virtuozih, pojavlja le singularno, ne splošno veljavno in nezgodovinsko znamenje pesniškega ravnanja.

Podobno kot jezik nikoli ne eksistira kot jezik nasploh, marveč zmerom v nacionalnih jezikih, takó obstaja tudi literatura le kot nacionalna literatura ali kot v nadnacionalni po-antični zgledni latinščini, kot posebna literatura. V obeh primerih ne sestavlja strukturirane totalnosti, marveč zgodovinsko, po stilu in zvrsteh različno množstvo, ki se realizira v avtorjih, ne v anonimnem kolektivu. Ali če to povemo z znanima de Saussurovima izrazoma: literatura kot taka ni *langue*, marveč *parole*. Ne more biti sheme ali sistema, ki bi vse literarne pojave hotel pojmovati kot omejene interne relacije in kombinacije. Seveda so pesniška odkritja, podobno kot ustvarjanje pojmov, v zvezi s »prejšnjimi dosežki jezika« (Gadamer, *III*, passim). Toda pri zadnjih nikakor ne gre za avtomatizme, ki bi nujno morali voditi do določenih pesniških odkritij. Literatura je odprta za vedno nove možnosti v spremljevalnem in iznajditeljskem nagonu duha. Nasproti temu bi strukturalistično preračunavanje prav tako odpovedalo, kot je poprej odpovedala gola zgodovina snovi. K osnovnim znamenjem literature sodi njena zmožnost, da se od vsakokratnih zunanjih znamenj, brez katerih posamezno delo ne bi moglo nastati, osvobaja prav spet s pomočjo tega dela. Literarna transformacija kakega dogodka, družbenega položaja, da, kakega literarnega izročila je že nekaj drugega kot sólo transformirano, ne da bi celotna struktura nakazovala smer, v katero bi transformacija morala potekati.

V literaturi so selekcije iz navadnega jezika — imenujemo jih stil — znatno močnejše, toda tudi bolj svobodne kot v samem navadnem jeziku. Svoboda in individualnost igrata v literaturi (tudi »vezanih« epoh) tako veliko vlogo, da se izmikata statičnim in statističnim modelnim predstavam jezikoslovnega strukturalizma. Kolikor je spričo literature sploh mogoče govoriti o zakonih, gre za norme, določene po zvrsteh, različne v svoji obveznosti v vsakem stoletju, ali za singularne redove posameznih avtorjev, katerih zadnji se od dela do dela lahko spet različno vedejo. Kar je na literarnem delu pomembnega, je lingvistično lahko nepomembno — in narobe. Pri poeziji kot najbolj subtilnem načinu literature smo pred pojavom, ki ga z lingvistično ali celo s strukturalistično razlago ni moč izčrpati: pred pojavom namreč, da si poezija prizadeva doseči manj enosmiselnost (Einlingigkeit) kot večsevnost ali tudi premaknitev besednega pomena; zaradi tega pesništvo povzroča večkratni pomenski prirast tistega jezika, v katerem je bilo napisano. Največji primeri za to so Dante, Góngora, Racine ali stari Goethe: pesniki, katerih jezik je lahko tako poln namigov, da združujejo cele komplekse v skupini besed, ki je navadno preprosta in prozorna. Na tak jezik pa ni mogoče gledati kot na determiniran sistem relacij ali celo

— kot se je zgodilo — kot na fenomen »psevdstavkov«, se pravi stavkov, katerih struktura bi bila v tem, da se ne bi mogla nanašati na moment, v katerem je bila napisana (Martinez, IX, str. 98 f).

Kot vemo, se je od Diltheya udomačil izraz »struktura« v duhovni in s tem tudi v literarni vedi. Toda njegov pomen je bil sorazmerno preprost: menil je sestav, v katerem je bil vsak del pomenljiv glede na celoto, celota pa spet glede na ujemanje njenih delov. Najpogosteje govorimo o strukturi enega samega literarnega dela, in to upravičeno, ker tako delo ni goli agregat. Njegova struktura se kaže v njegovi samozakonitosti, namreč v njegovem zanj specifičnem redu, ki njegove zunanje in notranje znake prevaja v tisto vzajemno skladnost, ki jo imamo navado imenovati podoba in ob kateri lahko dokažemo kvaliteto dela, kadar ta podoba uspe (tu sem istega mnenja kot Wolfgang Clemen, ‚Spensers Epithalamion‘ München, 1964, posebno str. 37 ff).

Ob Voltairovih romanih je npr. moč vsak znak spoznati kot ustreznost drugega znaka: ironično se gibljejo v pravljicnem okolju, zato njihov postopek pri podajanju oseb ni karakterizirajoč, marveč tipizirajoč in v črno-belih kontrastih, kot je pravljica; Voltaire hkrati parodira pustolovski roman, vtem ko v hitrem poteku dogajanja združuje preobilje dogodkov; temu pristaja njegov stil in pogosta raba entimem; njegovi želji po idealnem razkrivanju absurdnosti mnenj, celo človekovega življenja, ustreza stilistična tehnika redukcije — in mnogo drugega. Vse te posebnosti sestavljajo dosledne, v sebi podpirajoče se momente zaprte pomenske celote, ki se sme imenovati struktura. Raziskava te vrste je pretežno deskriptivna. Opisuje stilne sposobnosti, osnovne ideje z njihovimi gesli, simbole, ki iz njih izvirajo, naposled obravnavo prostora in časa. Pri tem lahko govorimo o prejšnjih dejstvih v umetniški nadarjenosti avtorja, ki vodi njegove romane na pravkar omenjeni način, kot da bi vsi prihajali iz istega središča. Vendar lingvističnemu strukturalistu ne gre za običajno prejšnje dejstvo (Vorgegebenheit), ki bi tisto, kar lahko pričakujemo in česar ne moremo, v jezikovnem sistemu storilo, da bi ga bilo možno izračunati. Faktor svobode ločuje obe prejšnji dejstvi. Avtor je svoboden, da lahko ubere tudi drugo pot, da bi sledil drugačnemu prejšnjemu dejstvu svoje umetniške narave. Bi hotel nemara kdo v Goethejevem celotnem delu videti strukturo, pojmovano kot prisilni sistem?

Za literarno vedo lahko »struktura« označuje tudi stilni sestav celotne epohe. Tedaj mislimo na enake koherence enakih stilnih znamenj, ki so skupna več avtorjem. Tu je lahko res, da se literarna veda najprej približa strukturalistiki, namreč njenim predstavam o organizmu s trdnim medsebojnim razmerjem njegovih členov, ki je za avtorje vodilo. Poleg tega ob opisovanju takih stilov epohe in stilnih tipov prispemo do meje zgodovinske razlage, predvsem zaradi tega, ker se stili epohe in stilni tipi vračajo čez časovna obdobja, ne da bi to nujno morala biti posledica vplivanj.

Nazadnje literarne zvrsti. Z jezikovnim modelom — vsaj do iztekajočega se 18. stoletja — delijo lastnost, da so tudi same modeli, ki so nastali v zgodovinskem trenutku in imajo sicer za posledico paradigmatične determiniranosti, do katerih so tedaj, ko so v rabi, nastajajoče variante manjšega pomena kot prav tiste determiniranosti. Vendar je razmerje do njih bolj zapleteno kot razmerje do jezikovnega modela. Kajti spet se pojavi faktor svobode. Vzemimo Petrarkove sonete: kot soneti so zvrstno zgodovinsko

določeni v svoji oblikovni zgradbi in njihove variante (v rimah) so omejene. Vendar ni mogoče dognati, ali je bila Petrarkova izbira soneta neogibna, nujna kot recimo fonološki sistem italijanščine ali pa se je odločil za svobodno izbiro; vsekakor se je tudi tedaj moral vdati formalni in stilistični determinaciji, tako namreč, da se je njegova lirika prilagodila obliki zvrsti, in je iz nje razvijal različne tipe sonetov, vtem ko je izbral preostajajočo svobodo.

Pri vseh temeljnih razločkih med navadnim in literarnim jezikom pa včasih obstajajo manjše stične točke med literarno vedo in strukturalistiko. Kljub temu pa se metode obeh disciplin nikoli ne morejo skladati. To se pokaže npr. tam, kjer iščemo matematično dojemljivo strukturirano zakonitost literarnega dela, in sicer z domnevo, da je strukturiranost kvantitativni moment. Takó je s številkami moč ugotoviti, v kakšnem obsegu je vsakokratni avtor aktualiziral in pomensko spreminjal dani besedni zaklad kakšne dobe. Kaj takega je moč storiti tudi na področju glasovne frekvence. Pri tem dobljeni rezultati pa so vsakič nepomembni tam, kjer teksti prehajajo iz statično dostopnih območij v svoj pomenski sestav ter v svoje stilistične edinstvenosti. Različne pesmi nekega lirika je mogoče razlikovati po vsakokratnem številčnem razmerju pridevnikov do samostalnikov, po vsakokratni razdelitvi besednih in stavčnih dolžin: toda take merljivosti so odvisne funkcije, so bolj ali manj nujni spremni pojavi, ne pa miselno središče, ki se izraža kot jezikovna vsebina in jezikovni odtенок, in ne kot število. Tabeliranje podatkov na tem območju ne dajejo drugega kot prav — tabelirane podatke. (Tu ni treba, da bi govorili o povsem drugače zbranih razmerjih številčne simbolike in načrtne številčne kompozicije v pesnitvi.)

Tekstovna statistika lahko priložnostno podpira razumevanje besedila, nikoli pa ga ne more nadomestiti. To velja tudi za informacijsko teorijo, ki jo prav takó uporabljajo strukturalisti. Ta pod informacijo razumeva najbolj skopo, ne vsebinsko niti formalno ponovljeno sporočilo nečesa absolutno novega; nasprotje je redundanca (včasih jo izenačujejo z rekurenco), »presežek« iz kakor koli že oblikovane ponovitve in variacije. Po informacijski teoriji, ki ima svoj izvor v tehniki prenašanja sporočil, izvedeni na skrajno kratkost, je zgornja vrednost informacija sama, spodnja pa redundanca (prim. von Weizsäcker, *XVIII*, in A. Martinet, *VIII*, str. 186). Toda v uporabi v literaturi postane tako vrednostno stopnjevanje sporno. Informacijsko-teoretične definicije pesnika, kot tale: »nestacionirani informacijski vir« (Doležel v *VI*, str. 288), bi literarno vedo lahko pripravile do tega, da se za informacijsko teorijo nadalje ne bi več zmenila. Kljub temu zmore opravljati svojo službo kot sredstvo za prvo ugotavljanje, vtem ko prispeva k razločevanju tekstov po stopnji gostote njihovih izpovedi. To so že tudi počenjali (Louise H. Allen v *XIV*, str. 345: ‚A structural analysis of the epic style of the Cid‘). Toda tako kot bi pogovorni jezik moral postati revnejši, če bi hoteli obrezati njegove redundance, bi se to še bolj zgodilo z literaturo. Posamezne pesmi so lahko take, da izkazujejo minimum redundanc. Vendar literarno življenje v svoji mnogovrstnosti ni tako častihlepno. Pri tem ni treba misliti le na avtorje, katerih ekstremni slog so varirajoča ponavljanja in le počasi valujoči prehodi k novemu (Péguy, Claudel, Saint-John Perse). Za pesništvo značilna volja jezika do samega sebe, ustavljanje pripovedovanja pri refleksijah ali opisih, očrtovanje predstavljenih osebe iz več perspektiv: kaj bi pri teh povsod ustreznih oblikah

literarnega ravnanja z vprašanjem po informacijah in s procentualnim merjenjem redundanc? Kaj bi s tem nastalo na koncu pri Balzacu, Rabelaisu? Že tako znani kot tudi mršavi rezultat: da sta to redundantna pisatelja. Toda do tega rezultata pridemo po stari poti manj dolgovезno in celo z boljшо zaznavo polnosti teh pisateljev.

Iz lirike izhaja, da v literaturi redundanca ni nekaj odvečnega, temveč nujnega (in bi se zato morala imenovati drugače), da je v literaturi moč le približno ločevati informacijo in redundanco. K poglavitnim znamenjem kakšne pesmi sodi njena zahteva, da bi se ponovila, in sodi naša želja, da bi jo ponovili. Čim večkrat smo skusili, kaj nam pove in kaj nam to pove, toliko bolj razvija pesem svojo lirsko magijo.

Obstaja strukturalizem, ki se uporablja v zgodovini jezika, po katerem ta zgodovina zadobiva nenavadno podobnost z načelom racionalizacije, kot ga poznamo v modernem gospodarstvu. Tako A. Martinet skuša jezikovno zgodovinske spremembe razlagati iz pogosto živih antinomij med človekovimi potrebami po sporočilu in njegovi želji po čim manjši porabi energije (*VIII*, str. 182 ff). Pri tem je implicirana tudi misel napredka. Jasno je, da literature v njeni zgodovini tako ni moč razsojati. Kajti do jezika kot tudi do literarnega izročila se ne ravna po zakonih ekonomije, temveč po zakonu razširjanja. Njena zgodovina ni zgodovina napredka (ki je za literaturo popolnoma neprimerna kategorija), marveč je zgodovina metamorfoz znotraj območja, ki vsekakor vsebuje prejšnja dejstva, toda s svojima faktorjema svobode in singularnosti presega predstavo modela, ki sestoji iz internih relacij in ekonomije.

Mar je literarna veda neresna, ker na svojih predmetih vidi več kot merljivost? Podnaslov zbirke spisov *Mathematik und Dichtung (VI)* se glasi: Poskusi k vprašanju eksaktne literarne vede. To je izraženo skromno, a vseeno naivno. Že pred več kot pol stoletja smo filozofsko legitimirali bistvene razločke med naravoslovnimi in duhovnimi vedami kakor tudi med njihovimi vsakokratnimi načini eksaktnosti. Zdaj ne obstaja več le abstraktna eksaktnost kvantitativnega, pač pa tudi vidna in predstavlјiva eksaktnost kvalitativnega hkrati z eksaktnostjo besede, ki se nanjo nanaša. Na takšno — in nadaljnjo — eksaktnost literature se mora usmeriti njej posvečena znanost ter pri tem najti primerne pojme. Ker se literarno-pesniški jezik razločuje od navadnega jezika ter njegovih sredstev za znanstveno oblikovanje pojmov, je lahko jedro literarnega dela znanstveno predstavljeno le v aproksimativne pojme. Vendar to še ne pomeni nestrogosti in poljubnosti, ne obstajanja v čisti impresiji. Neumestna je metodična ošabnost, ki hoče, da bi eksaktnost obveljala le v območju kvantitativnega. Tudi aproksimativni, svojemu predmetu kolikor mogoče ustrezni pojmi literarne vede imajo svojo objektivnost. Seveda pa se lahko spreminjajo. Vendar ne zavolje morebitnih subjektivizmov. Kot znamenje razumevanja so vse prej navezani na posebni proces razumevanja. Razumevanje pa je dejanje, ki ga zahteva sama literarna tvorba, dejanje vedno dalje v preteklost segajočega, zato pa tudi pojme spreminjajočega pomenskega odpiranja njega samega.

Na tej stopnji razumevanja sta literarna veda in strukturalizem zelo daleč drug od drugega. Čeprav smemo tudi v literarni vedi včasih govoriti o strukturah, pa uporabljamo, kot smo že omenili, termin, ki se po pomenu razločuje od jezikoslovja. In tam, kjer se ta izraz ponuja, bi mnogokrat lahko prav tako pravilno rekli »zgradba«, »stanje«, »sestav«. Potem bi se vsekakor

zavarovali pred tem, da bi govorili o »strukturi zgradbe«, kot se je to pred nedavnim na vidnem mestu pripetilo nekemu latinistu.

Viri v skici navedenih citatov so natisnjeni kurzivno z rimskimi številkami, ki se ujemajo z oštevilčenjem naslednjih naslovov. — I. Baldinger, K., *Traditionelle Sprachwissenschaft und historische Phonologie* (v: ZRPH., 1963, str. 530 ff). — II. Bastide, R., (izdajatelj in pisec prvega spisa: *Introduction à l'étude du mot 'structure'*), *Sens et usages du terme 'Structure' dans le sciences humains et sociales*, 'S-Gravenhage, 1962. — Cohen, J., *Structure de langue poétique*, Paris, 1966. — — III. Gadamer, H. G., *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*, Tübingen, 1965. — IV. Hartmann, P., *Begriff und Vorkommen von Struktur in der Sprache* (v: Festschrift für Jost Trier, Meisenheim, 1964). — V. Heger, Kl., ocena A. Martinet, *Eléments de linguistique générale* (v: ZRPH., 1963, str. 194 ff). — Va. Heger, Kl., *Zu den Methoden einer quantitativen Linguistik* (v: ZRPH., 1964, str. 327 ff). — VI. Kreuzer, H., in R. Gunzenhäuser (izdajatelj), *Mathematik und Dichtung*, München, 1965. — VII. Lohmann, J., *Panlinguistik* (v: *Studia Linguistica*, Lund, 1962). — VIII. Martinet, A., *Eléments de linguistique générale*, Paris, 1961. — IX. Martinet Bonati, F., *La estructura de la obra literaria*, Chile, 1960. — X. Pilch, H., *Sprachtheoretische Grundlagen der maschinellen Übersetzung. Ein Beitrag zur Diskussion um den Strukturalismus* (v: *Archiv f. d. Studium der Neueren Sprachen und Literaturen*, 1963, str. ff). — XI. de Saussure, F., *Cours de linguistique générale*, Paris-Lausanne, 1916. — XII. Segre, Cesare (izdajatelj), *Inchiesta su strutturalismo e critica* (v: *Catalogo Generale della Casa Editrice Il Saggiatore*, Milano, 1963). — XIII. Stender-Petersen, A., *Esquisse d'une théorie structurale de la littérature* (v: *Travaux du cercle linguistique de Copenhagen*, 1949). — XIV. *Structural Studies on Spanish Themes* (ed. H. Kahane and A. Pietrangeli), Salamanca, 1959. — XVI. Trubetzkoy, N., *Grundzüge der Phonologie*, Prag, 1939. — XVII. Weinrich, H., *Phonologische Studien zur romanischen Sprachgeschichte*, Münster, 1959. — XVIII. Weizsäcker, C. Fr. von, *Sprache als Information* (v: *Vortragsreihe Die Sprache*, Darmstadt, 1959). — XIX. Welck, R., in A. Warren, *Theorie der Literatur*, nemški prevod M. Lohner, Bad Homburg, 1959. — XX. Whorf, B. L., *Language, Thought and Reality*, 1956 (nem.: *Sprache, Denken, Wirklichkeit*, prevedel P. Krausser, Reinbek, 1968, rde zv. 174).

Prev. J. Horvat